

16. Акуленко В. На перехресті закону і совісті. – К., 2001. – С. 220–246.
17. Цит. за: Акуленко В.І. Злочини проти пам'яті. Про нищення культурних цінностей на Україні (1927–1941 рр.). – К., 1991. – С. 3.
18. Сталін Й.В. Про Велику Вітчизняну війну Радянського Союзу. – К., 1950. – С. 35.
19. Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні : 36. док. і матер. – К., 1963. – С. 53.
20. Див.: Кнышевский П. Добыча: Тайна германских репараций. – М., 1995. – С. 79; *Він же*. Добыча. Тайны германских репараций // Наша Республика. Все об Украине. – 1996. – 1 марта. – С. 17; Бовин А. Мы ничего не должны Германии // Известия. – 1998. – 12 мая; Богуславский М.М. Культурные ценности в международном обороте. Правовые аспекты. – М., 2005. – С. 242.
21. Там само.
22. Нюрнбергский процесс. – М., 1961. – Т. VII. – С. 389–391, 454; Nazi Crimes in Ukraine. 1941–1944 : Documents and materials / Edit. by V.N.Denysov, G.I.Changuli; Introduction by V.N. Denisov. – К. : Naukova dumka, 1987. – 375 p.
23. Акуленко В. Реституція культурних цінностей у сфері національних інтересів України // Державотворення і право творення в Україні. – К., 2001. – С. 626–650.
24. Нюрнбергский процесс... – С. 549–550.
25. Калайнікова В.Є. Історико-культурні цінності Східної України в роки Великої Вітчизняної війни : Автореф. дис. ... канд. істор. наук : 07.00.01. – Донецьк, 2010. – 19 с.

Подано до друку: 28.02.2012 р.

В.В. ЛАСТОВСЬКИЙ

Історія ніколи не закінчується: пам'ятки кельтської спадщини в історії України

(Рец. на кн.: Казакевич Г.М. Кельти на землях України: археологічна, мовна та культурна спадщина / Г.М. Казакевич. – К. : Видавець Сергій Наливайко, 2010. – 304 с.)

Перше враження, яке викликала книга Геннадія Казакевича можна сформулювати таким чином: історія ніколи не починається і ніколи не закінчується, вона завжди продовжується.

Відомий на сьогодні в Україні та за її межами, і чи не єдиний український фахівець-професіонал у сфері кельтознавства (не беремо до уваги численної кількості популяризаторів цієї теми), дослідник з історії розвитку етнічного розвитку, державності та культури кельтів представив на розсуд читачів нову книгу. Про попередню автор даної рецензії мав нагоду висловлювати свої враження*.

Найперше зауважимо, що книга в хронологічному обсязі об'ємна – охоплює період від найдавнішого часу аж до початку ХХ ст. Так само представлено й географічний простір – територія розповсюдження кельтів. Головний же лейтмотив – Україна і кельти, переплетіння історій, культур і долі, взаємовплив і взаємозалежність, нерозривність часу і процесів.

* Ластовський В.В. Казакевич Г.М. Кельти: традиційна культура та соціальні інститути. – К. : Фітосоціоцентр, 2006. – 260 с. ; карт. ; іл. // Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки». – Вип. 100. – Черкаси, 2007. – С. 189–190.

Структурно книга містить шість розділів, у яких автор розкриває таємниці таємничих кельтів (таємничих насправді лише в умах і уявленнях сучасних мас-медіа).

У першому розділі – «Кельти між наукою й ідеологією» – йдеться про розвиток уявлень щодо кельтської історії. Власне, вже назва розділу свідчить про те, що автор тут намагався розмежувати штучні міфи й історичну реальність. Бачимо тут і походження їх назви, і спроби описати історію кельтів від античності до сучасності, створити уявний образ у політиці. Незнайомий поки-що з реальною кельтською історією (і книгами Г. Казакевича) читач може здивуватися: до чого тут політика? На жаль, політика має до цієї проблеми таке ж відношення, як і до питання про «давньоруську народність». Давайте звернемо увагу тільки на деякі зауважені автором зв'язки політики з давніми кельтами: «З боку радянської науки <...> стала тенденція до применшення зовнішнього, особливо західного впливу на формування давнього населення Східної Європи» (с. 38), «Загалом же радянська академічна наука відкидала перебування кельтів бодай на якихось землях, що входили до складу СРСР» (с. 39).

Другий розділ – «Народи Великої Скіфії й зародження кельтської цивілізації» – відкріє перед читачем процес проникнення кельтів на територію України. Наведемо лише дві цитати, щоб зацікавити читача самому відкрити книгу: «Навіть поверхового погляду <...> досить, аби помітити разючу схожість багатьох рис князівських поховань Гальштату (Південна Німеччина. – *авт.*) й курганних пам'яток кочівницьких культур причорноморського та прикаспійського регіонів» (с. 51), «Звертає на себе увагу той факт, що етнонім *кіммерійці* <...> з точністю відповідає самоназві сучасних мешканців Уельсу – *кімрі* <...> «земляки» (с. 56). Звичайно, ці цитати фрагментарні, проте, щоб переконатися у не випадковості й збігові, рекомендуємо звернутися до авторського аналізу. Тут представлено широкий археологічний матеріал із приводу поширення кельтської культури на території України, її зв'язків із місцевими племенами.

У третьому розділі – «Кельтська мозаїка давньої Європи: народи і культури» – дослідник намагається охарактеризувати кельтське суспільство на основі археологічних матеріалів IV–I ст. до н.е., його структуру, систему функціонування влади, релігійно-міфологічні уявлення тощо. Тут автор представляє

через соціальний устрій кельтів їх єдність на величезній європейській території (не дивлячись на їх етнічну різноманітність).

Четвертий розділ – «Східний кордон кельтського світу або де шукати «наших» кельтів» – розкриває свій зміст власною назвою. Він стосується встановлення меж поширення кельтського світу на території українських земель. Ця територія досить широка. Вона представляє як шляхи розселення кельтів, так і їх зацікавлення у виборі оточуючого середовища (природного та суспільно-етнічного). Тут автор доводить до читача інформацію про життя кельтів у Закарпатті, Північному Причорномор'ї, на території Боспорського царства.

Назва п'ятого розділу вже сама собою свідчить про власний зміст – «Спадщина давніх кельтів». І кожен може пересвідчитися, що перебування кельтів у межах України не залишилося безслідним не лише з матеріальної сторони. Багато кельтського елемента відбилося у наших звичних назвах і словах: Дібрівка, Конча, Лаборець, Галичина, бояри, щит, влада, слуга, кінь тощо. Крім того, саме у кельтів наші предки запозичили металургійну технологію. Від них же нам залишилися і деякі художні мотиви.

Останній (шостий) розділ має назву «Від темних віків до модерних націй», де на особливу увагу заслуговує розгляд автором «кельтської теорії» походження Київської Русі, автором якої був відомий політик і державний діяч С. Шелухін і яка благополучно дожила до нинішнього часу. Саме всі підстави цієї теорії й вивчаються тут.

Значний інтерес для себе у книзі виявлять також киевознавці, адже, в час існування Русі Київ перебував у сфері інтересів ірландських ченців. Зокрема, на кошти київського князя Ізяслава вони у 1070-х роках розпочали будівництво абатства у Регенсбурзі. Вони ж заснували власний монастир і безпосередньо у Києві. Існує також думка, що одним із творців знаменитого «Остромирового Євангелія» був ілюстратор-ірландець. І в більш пізніші часи нащадки кельтів були тісно пов'язані з Україною – полковник Патрік Гордон, адмірал Джон Пол Джонс, генерал Джон Де Лейсі Еванс й інші.

Бібліографія даної теми, використана автором, вражає. На сьогодні тут представлена вся основна вітчизняна, європейська та американська наукова кельтознавча література.

Книга багато ілюстрована. В ній є прекрасні чорно-білі та кольорові фото археологічних знахідок, портретів діячів різних епох, планів тощо, в т.ч. здійснені й самим автором (наприклад, краєвид гір Галіш, Ловачки, р. Латориці на Закарпатті).

Для сучасної історіографії (маємо надію – і для майбутніх поколінь) ця книга насамперед важлива тим, що вона цілком вписується у сьогоденні українсько-європейські реалії, у взаємовідносини України з європейськими державами та Європейським Союзом. Видання представляє не просто опис того, що було (як часто і розуміється історія), а як безперервний процес і зв'язок у часі та просторі, незалежний від політичної кон'юнктури, об'єктивно існуючий

поза ідеологічним впливом. По суті, книга розвінчує міф про Україну як окраїну чого-небудь, вона показує її як невід'ємну частину європейської історії.

Подано до друку: 26.02.2012 р.

О.В. СЕВАСТЬЯНОВ

Невелика розповідь про велику справу

(Рец. на кн.: Акимченков В.В. «Академия в миниатюре»: Севастопольский музей краеведения (1923–1939) / В.В. Акимченков ; под ред. проф. А.А. Непомнящего / Таврич. нац. ун–т им. В.И. Вернадського ; Центр пам'ятниковедення НАН України и Укр. общ. охр. памят. истор. и культ. ; Крым. респ. учр. «Научно-исследовательский центр памятниковохранительных исследований Автономной Республики Крым». – К. ; Симферополь : Антиква, 2012. – 120 с. – (Биобиблиография крымоведения ; Вып. 17)

Масштабна книжкова серія «Біобібліографія кримознавства», започаткована професором А.А. Непомнящим, уже навіть не може бути названа новим явищем в історіографії – настільки впевнено праці молодих вчених і титульного редактора серії зайняли своє належне місце в регіонаознавчих відділах бібліотек й у свідомості тих, хто цікавиться історією, етнографією чи культурою Криму. Втім, розвиток наукової школи проф. А.А. Непомнящего саме зараз демонструє нове якісне перетворення. Справа в тому, що рецензована книга – навіть не підсумкова праця аспіранта. Її автор – тільки-но закінчив п'ятий курс історичного факультету Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, а його подальший шлях у науці ще тільки буде накреслений. Але чим більше неочікуваною є подія, тим цікавіше її аналізувати.

Констатуємо відразу: автор і його науковий редактор (у цьому випадку роль керівника проекту все ж куди більш помітна) пішли класичним шляхом – монографія (а за всіма ознаками – це саме монографія) є першою узагальноючою працею з проблеми, що винесена на обкладинку. Піддаючись особистим дослідницьким схильностям, з приємністю відзначимо, що книга має актуальний у сучасній історіографії стиль інституціонального дослідження. Тобто – автор ретельно малює картину існування та діяльності предмету дослідження із середини, а поруч – відтворює навколишню дійсність, умови й обставини, в яких існувала така дивна, на першій погляд, для початкових радянських десятиріч установа, як Севастопольський музей краєзнавства.

Автору вдалося через розповідь – докладну, детальну та дещо прискіпливу – про один музей, змалювати не тільки загальнокримську, але й загальнорадян-